

Flídrová, Helena; Vysloužilová, Eva

[Csiriková, Marie; Koničková, Nataša. Rusko-český, česko-ruský slovník: s důrazem na užití ve větách]

Opera Slavica. 2011, vol. 21, iss. 2, pp. 57-59

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117500>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Velikonoce na ledě (která ve slovníku není) než *Zelené Vánoce – Bílé Velikonoce* (731). Ale to je věc názoru...

Nicméně vzorek textů je nesporně reprezentativní a jejich četba zajímavá. Tím spíše, uvědomí-li si člověk, jak různorodá je motivovanost jednotlivých sentencí. Předností slovníku je, že přináší pravý smysl textů, což čtenář v některých případech určitě ocení, zejména u frazémů – „historismů“, odkazujících na již neexistující realie. Výstavbově se mikrotexty nevzdalují od klasické větné stavby přísloví, pořekadel a pranostik: najdeme mezi nimi parataktické konstrukce založené na konfrontaci, obsahující dvojité spojovací výrazy typu *jak – tak, jaký – takový, kolik – tolik, čím – tím, kde/kam – tam*, mnohdy transformovatelné do hypotaktických s vedlejšími větami podmínkovými (*jestliže*), dále texty obsahující vedlejší věty předmětné a podmětné (typ *co – to*), podmínkové (*jestliže/li/jak – (pak)*), přípustkové (*i kdyby*). Vzhledem k tomu, že texty jsou řazeny mechanicky – podle prvního slova (takže jako první najdeme text *Ani slepice/kuře darmo nehrabe.*), je v případě hledání nějakého konkrétního přísloví velkým pomocníkem rejstřík klíčových slov (s. 261–274).

Dodejme, že publikace uvedené v seznamu literatury se skutečně bezprostředně vztahují k zaměření a obsahu slovníku a že veškerý prezentovaný materiál je kvalitní i po stránce čistě jazykové a ediční, což u prací tak širokého záběru není samozřejmostí.

Irena Bogoczová

Csiriková, M. – Koničková, N.: Rusko-český, česko-ruský slovník (s důrazem na užití ve větách). Leda 2010, 392 strany.

Koncem roku 2010 byl rusistický knižní trh v naší republice obohacen o další užitečnou publikaci, a to Rusko-český a česko-ruský slovník s důrazem na užití ve větách. Vydalo jej v poutavé obálce a pěkném grafickém provedení usnadňujícím orientaci nakladatelství Leda, které se zaměřuje na jazykové učebnice a slovníky. Autorkami jsou Marie Csiriková, docentka Ústavu translologie na FFUK, a Nataša Koničková, dlouholetá vysokoškolská pedagožka. Tandemovou spoluprací osvědčila dvojice již při vydání Česko-ruského právního slovníku (Linde Praha) v r. 2002, kterým záslužně doplnila obdobné slovníky z angličtiny, němčiny a francouzštiny.

Slovník zpracovává přibližně 25 tisíc hesel z nejrůznějších oblastí každodenního života a je podobně jako jiné publikace vytvořené pod vedením M. Csirikové určen nejen pro studenty středních a vysokých škol, ale i pro nejširší českou a ruskou veřejnost. Jak autorky píší v úvodu, jsou zde obsažena slova a slovní spojení ze současné spisovné ruštiny, která tvoří jádro mluveného jazyka, a to včetně nejmenších lexikálních jednotek, jako jsou příslovce, částice nebo citoslovce, bez nichž se přirozená komunikace, zahrnující rovněž emocionální vyjadřovací prostředky, neobejde. Prezentování těchto slov a slůvek, jimž nebývá v tradičních překladových slovnících udělována náležitá pozornost, avšak která jsou pro uživatele jazyka v praxi obtížná, je chvályhodné. Na rozdíl od jiných překladových slovníků je v tomto slovníku, jak ostatně napovídá již jeho podtitul, kladen důraz na užití heslových slov ve větách. Běžný uživatel, ale i odborník vysoce ocení šíři

záběru při zpracování jednotlivých hesel, kdy autorky berou v úvahu nejen základní význam heslového pojmu a druhotné významy, ale i přenesené významy v ustálených slovních spojeních, frazeologizmy, přísloví i celé věty s heslovým slovem vyskytující se v nejrůznějších komunikačních situacích, včetně hovorových. Pozornost je také věnována přechodu heslového slova v jiný slovní druh, není opomenuto ani odlišení příslovce od predikativního příslovce. Vše je ilustrováno příklady z živého jazyka, tedy z běžně mluvené ruštiny i češtiny.

Část rusko-česká je obsáhlejší (314 stran) než česko-ruská (254 strany). V mnoha případech obsahují obě části ekvivalentní výrazy vyskytující se v mluvené podobě obou jazyků.

Srov. např.:

колесо, -а s

(машины) **коло; попасть под ~а машины** dostat se pod kola auta

ноги в ~ nohy do „o“

пятое ~ в телеге п. **в колеснице** páté kolo u vozu

кружиться как белка в ~е být v jednom kole

коло

1. **колесо, -а s; dostat se под ~а** попасть под колёса

2. **велосипед, -а m; dámské ~** дамский велосипед;

jezdit na- ~е ездить на велосипеде

кřičet na celé ~ орать во всю глотку

smát se na celé ~ смеяться во всю

zivat na celé ~ зевать во весь рот

Celý den jsem v jednom ~е. Весь день я кружусь как белка в колесе.

ай

citosl. **au; je, jeje jejdá; ach**

~, **бдльно!** Au, to bolí!

~, **какая красота!** Já, to je krása!

au

citosl. **ай**

~, **to bolí!** Ай, больно!

Pokud však některé slovo není frekventované také ve druhém běžně mluveném jazyce, jeho ekvivalent tam pochopitelně chybí (srov. namátkou např. české slovo „krám“).

Vzhledem k velkému množství nashromážděného materiálu však někdy dochází k absenci některého ekvivalentu ve druhém jazyce. Např. u českého hesla „hrůza“ není uvedeno také ruské „ кошмар“ z rusko-české části, podobně si zcela neodpovídají např. hesla „бараж“ a „завазadlo“ nebo výše uvedené „ колесо“ a „коло“ (пáté kolo u vozu – пятая спица в колеснице) a další. Větší přesnost by si tak z hlediska ekvivalence vyžadovaly zejména ty jevy, jejichž užívání je ohrožováno mezijazykovou interferencí, kdy se obsah i rozsah pojmu v našich jazycích nekryjí. Nejsou to jen slovesa, např. u „переехать“ chybí význam „přestěhovat se“, „переносить боль“ – snášet bolest, ale chybí frekventované: ~ болезнь на ногах – přecházet nemoc, ale týká se to i substantiv.

Např. u substantiva „квартира“ absentuje „обмывать квартиру“ aj. Za zvážení by určitě stálo porovnat i frazeologickou kompetenci hesel, kdy některá jsou podle našeho názoru předemzována (např. дело, ум aj.). Zájmena „какой“ a „который“ v rusko-české části jsou uvedena pouze v roli zájmen tázacích a nikoliv také vztažných, třebaže i ta se v běžné mluvě vyskytují. Těmito ojedinělými drobnými nesrovnalostmi však zdaleka nechceme snižovat vysokou odbornou i užitnou kvalitu slovníku. Naopak, nashromážděný materiál je velmi přínosný i pro některé jazykové disciplíny studia ruské filologie. Např. užití ruských částic a citoslovcí nebo možnosti výskytu větných konstrukcí s počáteční českou částí „že“ a jejich ruských ekvivalentů pro nácvik ruských vět zvolacích v praktických jazykových cvičeních syntaktických, příp. konverzačních.

Při uvádění jinojazyčných ekvivalentů se ve slovníku projevuje dlouholeté profesní tlumočnicko-překladačské zaměření doc. Csirikové a její velké zkušenosti z lexikografického zpracovávání nejrůznějšího materiálu. Zvolenými ekvivalenty uvádí uživatele do komunikativních situací, kde počítá i s dalšími nejazykovými výrazovými prostředky, pečlivě dbá o to, aby zbytečně nedocházelo k doslovnému převodu. Př.: У меня волчий аппетит – Mám na něco strašnou chuť, i když lze použít i variantu: Mám hlad jako vlk.

Důsledným vyhýbáním se otročkým překladům, ačkoliv někdy možným a akceptovatelným, vede uživatele k tvořivé práci s materiálem. A těm, kteří ovládají ruštinu jako profesionálové, doplňuje nebo koriguje jejich původní znalosti.

Vzhledem k aktuálnímu rusko-českému i česko-ruskému jazykovému materiálu, který preferuje mluvčího jako uživatele a nabízí mu různé varianty řešení komunikativních situací, se tak slovník vymyká z řady běžných překladových slovníků. Je dobře použitelný nejen v každodenní komunikaci, ale přínosný i pro translatickou a didaktickou praxi.

Práce, kterou autorky musely vynaložit, byla bezesporu velmi náročná. Ačkoliv se o tom explicitně nezmiňují, určitě nebylo snadné zvolit také kritéria výběru materiálu, pouhé kritérium frekvence by jistě nestačilo. Zde musela nastoupit vedle výborné znalosti jazyka i dlouholetá zkušenost z práce s jazykovým materiálem, kterou M. Csiriková již dříve osvědčila v mnoha příručkách a slovnících, jimiž aktuálně reagovala na potřeby našich středních a vysokých škol nebo odborných institucí. Srov. např.: M. Csiriková – E. Vysloužilová: Translatologická, lexikálně gramatická a aktivizující cvičení (ruština), UP, Olomouc 1998; M. Csiriková – E. Vysloužilová a kolektivy: Odborný slovník česko-ruský a Odborný slovník rusko-český z oblasti ekonomické, politické a právní, Linde, Praha 1999; M. Csiriková – E. Vysloužilová: Ruština v praxi, Leda, Praha 2002 aj.

Jak vyplývá z recenze, není slovník typickým překladovým slovníkem. Jedná se o velmi sympatickou příručku, která symbiózou gramatiky, lexika, frazeologie, translatické zkušenosti a didaktického citu překračuje rámec běžně užívaných překladových slovníků.

*Helena Flídrová
Eva Vysloužilová*